

'Onze familie' van Sherina Ignacio, Bonaire

Hand-out Workshop Leerkrachten Curaçao & Bonaire
september 2010

Stichting Culturele Manifestaties N.A.N.A.

Nederlandse Antillen, Nederland en Aruba

INTRODUCTIE THEMA

NANA kinderboekenweek

De grote Tekententoonstelling – Beeldtaal in kinderboeken

Sander Anthony (11 jaar)

Bùbel bùbel bùbel, mi sa ku bùbel
ta bin for di habon i awa.
Ora bo duik tambe bo por wak
bùbel bùbel bùbel bùbel
bùbel tur kaminda

*Bubbel bubbel bubbel, ik weet dat
bubbels
komen uit water en zeep
Wanneer je duikt zie je ook
bubbels bubbels bubbels
bubbels overal*

De NANA kinderboekenweek heeft dit jaar als thema: "De grote Tekententoonstelling – Beeldtaal in kinderboeken". Dit thema sluit prima aan bij een belangrijk programma-onderdeel, de Poem Express.

Deze hand-out geeft een aantal inhoudelijke en didactische suggesties om ter voorbereiding op de kinderboekenweek activiteiten in de klas actief aan de slag te gaan met poëzie en beeld. Verder zijn in de hand-out een aantal websites opgenomen waar u meer informatie en lesideeën kunt vinden.

Tijdens de creatieve workshop die voorafgaand aan het festival wordt georganiseerd kunnen de leerkrachten onder begeleiding zelf aan de slag met poëzie en beeld. Alle opdrachten die tijdens de workshop aan de orde komen worden in deze hand-out uitgewerkt.

We hebben er dit keer voor gekozen om met name praktische opdrachten in deze handout op te nemen. Mocht u nog behoefte hebben aan wat meer achtergrondinformatie met betrekking tot hoe gedichten opgebouwd kunnen worden, dan kunt u dit vinden in de handout van 2008. Deze is ook online te downloaden, www.id-arte.net/file/2.

Dit alles zal hopelijk resulteren in een creatieve explosie van woorden en beelden door actieve en creatieve leerlingen, ondersteund door enthousiaste scholen en inspirerende leerkrachten.

Eksito!

Laura Quast en Rianne Hellings

ID-arte (www.id-arte.net)

INHOUDSOPGAVE

Introductie thema	2
Inhoudsopgave	3
Spelen met gedichten Werken met bestaande gedichtenposters of gedichten	4
Spelen met beelden	11
Zelf woorden en beelden maken	12
En nu... exposeren	18
Info NANA kinderboekenweek en Poem Express	19
Sites & blogs	22
Bibliografie	24

SPELEN MET GEDICHTEN

Werken met bestaande gedichtenposters of gedichten

A. Eerst een stukje theorie (voor de leerkrachten)

Beeldspraak : symbolische, figuurlijke taal

Een dichter gebruikt vaak beelden om zijn idee, gedachten en gevoelens in uit te drukken. De taal die hij gebruikt is niet onze dagelijkse taal .

*Onze familie is mooi
Maar soms hebben we een deuk ertussen
Maar we houden toch van elkaar*

Sherina Ignacio, 13 jaar, Bonaire Nederlandse Antillen

Vergelijking: A is als B

Je trekt een vergelijking als je twee zaken naast elkaar plaatst op basis van overeenkomst/gemeenschappelijke eigenschappen, dus A is als B.

Vb. *je ogen zijn als de zee.*

Metafoor : A is B

Bij een metafoor verdwijnt de 'als'. Een metafoor identificeert één element met de ander op basis van de overeenkomst in eigenschappen die de twee elementen met elkaar hebben. Vb. *je ogen zijn de zee.*

Personificatie :

Het geven van menselijke kenmerken aan een voorwerp/ding:

Voorbeeld: strofe uit het gedicht van *Kelvin Scherptong, 7 jaar, Bonaire, Nederlandse Antillen*

*Spiegel Spiegel Spiegel
Blijf aan me denken
Spiegel Spiegel Spiegel
En vertel me telkens
Dat ik mooi ben*

De vorm van het gedicht

Hoe weten we dat een tekst een gedicht is? Op de eerste plaats herkennen we een dichtvorm door de manier waarop de tekst op papier geördend is, de 'lay out

Veel wit op het papier

Rond een gedicht zie je veel wit. Ieder nieuw gedicht staat weer op een nieuwe pagina. Gedichten zijn over het algemeen veel korter dan een verhaal. In weinig woorden wil de dichter zich zo scherp en duidelijk mogelijk uitdrukken.

Strofe

Het wit dat de tekst onderverdeelt, helpt ons de stukjes tekst te zien die samen een eenheid vormen. Zo' n fragment dat een eenheid vormt, noemen we een strofe. Een gedicht is dus onderverdeeld in strofen. Strofen zijn te vergelijken met het couplet van een lied.

De dichtvormen *elf* of *kwatrijn* met of zonder rijm

Elfen zijn gedichten die bestaan uit 11 woorden

- 1e regel: één woord,
- 2e regel: twee woorden
- 3e regel: drie woorden,
- 4e regel: vier woorden
- 5e regel: weer één woord

De kwatrijn is een gedicht dat bestaat uit 4 regels, die ook kunnen rijmen:

vb. (aabb), (abab), (abba)

De opbouw van het gedicht .

Ieder gedicht heeft een inleiding, centraal gedeelte en een slot.

De eerste regel van het gedicht moet iets oproepen, een bepaalde spanning, verwondering, verbazing. De laatste regel moet het gedicht afsluiten, rond maken.

B. En dan aan het werk met de leerlingen

1. Wat is een gedicht?

- De leerlingen krijgen een map met lege blaadjes, waarin ze alles kunnen schrijven over gedichten.
- Laat de leerlingen in één zin voor zichzelf opschrijven wat ze denken dat een gedicht is. Weten een paar leerlingen niet wat een gedicht is, dan kunnen ze gewoon raden wat het is.
- Ze lezen wat ze allemaal opgeschreven hebben op. Dit komt in kernwoorden op het bord met een streep onder de woorden waarvan iedereen denkt dat het *iets* met een gedicht te maken heeft.

Een heel bekende Chileense dichter, Pablo Neruda, zei eens ...

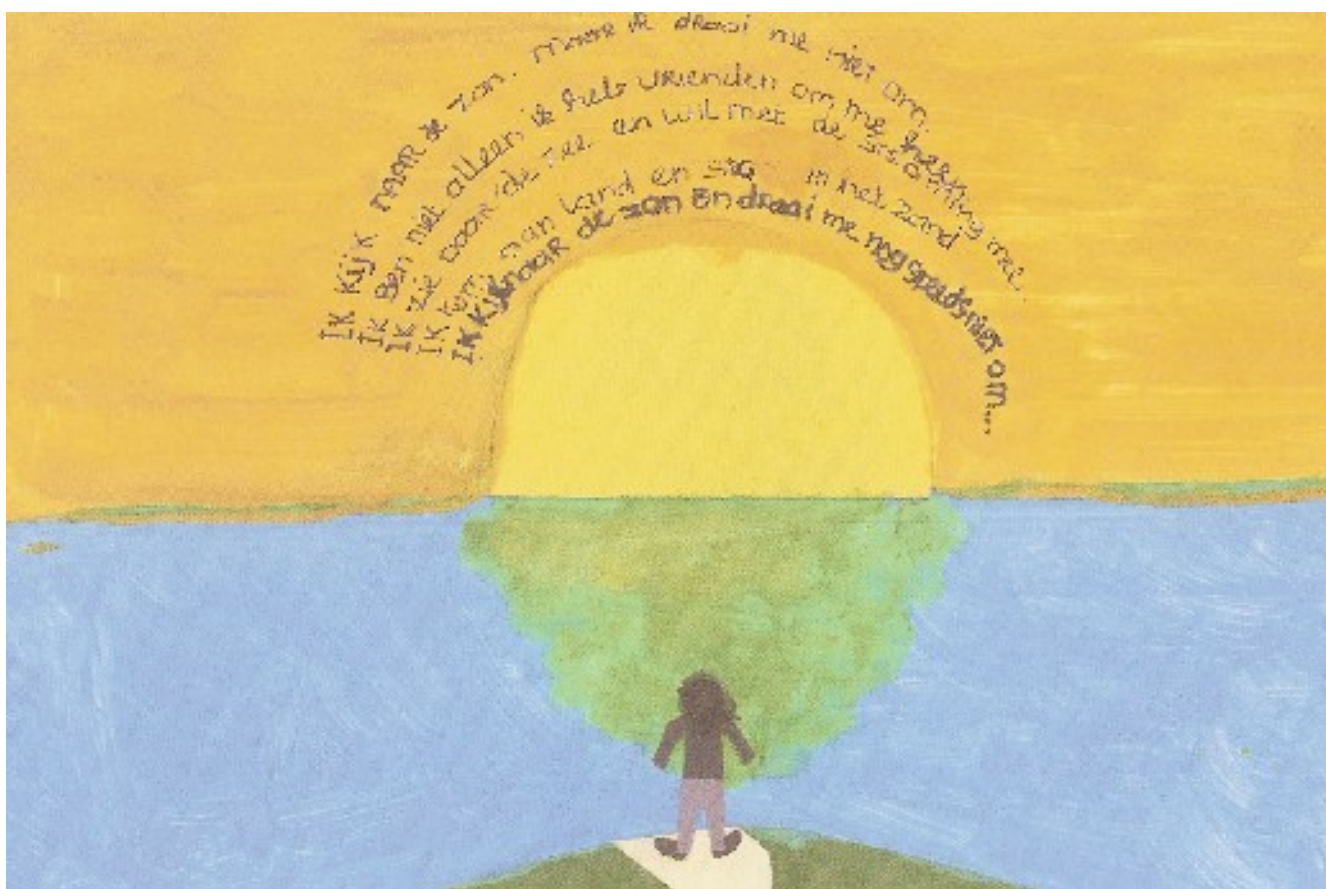
*Poëzie kwam aanlopen op zoek naar mij
Ik weet het niet, ik weet niet waar zij vandaan kwam,
kwam ze zo uit de winter gelopen of uit een rivier?
Ik weet niet hoe of wanneer...*

Geef de kinderen in je eigen woorden een idee van wat een gedicht is, zoals bij het voorbeeld hieronder.

*Gedichten komen in je op, als een gevoel, een beeld
Je probeert woorden voor dat gevoel te vinden en je beschrijft je gedachten in een beeld.
Je speelt met de woorden totdat ze precies zeggen wat in je leeft.
Iemand anders leest jouw gedicht en denkt: 'Datzelfde heb ik ook wel eens gevoeld.'
De lezer voelt wat jij hebt gevoeld en ziet alles door jouw ogen.
Dat komt allemaal door de kracht van jouw gedicht.*

2. Kijken naar een gedichtenposter en er vragen over beantwoorden

- De kinderen zijn verdeeld in groepen van 5. Iedere groep kiest een leider uit. Midden in de klas is er een open plek. Je legt gedichtenposters van de Poemexpress daar neer.
- Iedere groep komt naar voren en overlegt welke poster ze uit gaan kiezen.
- Ze lezen de tekst van het gedicht op de poster en beantwoorden de volgende vragen:
 - Waar gaat het gedicht over?
 - Hoe voelt de schrijver van het gedicht zich?
 - Welke kleur past bij het gedicht?
 - Wat vind je een mooi stukje in het gedicht?
 - Welke woorden klinken hetzelfde?
 - Welke woorden vind je heel mooi bij elkaar klinken?
 - Wat vind je van de tekening?
 - Zou je hetzelfde getekend hebben bij het gedicht?
 - Wat zou je anders willen tekenen bij het gedicht?

3. Presentatie van de antwoorden

De gedichtenposters van de groepen worden voor in de klas opgehangen. Iedere groep presenteert de antwoorden op de vragen uit opdracht 2. Dit kan als volgt plaatsvinden:

- De vertegenwoordiger van de groep leest eerst het gedicht van de groep voor.
- Dan brengt hij/zij de antwoorden van de groep op de vragen naar voren.
- De klas reageert op de antwoorden. Zijn ze het ermee eens, of zouden ze iets anders geantwoord hebben?
- Ze kunnen ook hun reactie op de tekening van de poster geven.

4. Expressieve presentatie van het gedicht op de gedichtenposter

Als laatste krijgt iedere groep de opdracht om hun gedicht in een speciale vorm voor te dragen.

Iedere groep brengt haar gedicht op een andere manier naar voren.

- met verschil in volume (hard en zacht) met bijbehorende gezichtsexpressie
- met ritme (snel en traag). Er kunnen ritmische (dans)passen bij verzonnen worden.
- met muziek (als een rap, woorden zingen, met muziekinstrumenten)
- met bewegingsexpressie - uitbeelding in beweging van de inhoud van het gedicht

De andere groepjes raden wat de opdracht was waar de anderen de nadruk op moesten leggen.

5. Wat kan een gedicht bij iemand oproepen?

Dichters maken heel veel gebruik van zintuiglijke impressies, gevoelens en beelden. De bedoeling van deze oefening is dat kinderen ontdekken welk gevoel, zintuig of beeld het gedicht bij hen oproept.

Gedicht

De kinderen krijgen nu een kopie van het kindergedicht van *Ryanis Amanda, Curaçao*

Mi a skibi bo nòmber den santu Ik schreef je naam in het zand
Pia di hende a pasa kit'é Mensenvoeten wisten hem uit
Mi a skibi bo nòmber den laman Ik schreef je naam in de zee
Ola a bai kuné De golven namen hem mee
Mi a skibi bo nòmber den shelu Ik schreef je naam in de lucht
Huma pretu a tap'é Zwarte rook bedekte hem
Mi a skibi bo nòmber den mi kurason Ik schreef je naam in mijn hart
Esei ta niun hende no por kit'é Dat kan niemand weg halen

Lees dit gedicht eens goed over. Probeer je bij iedere regel voor te stellen wat er gebeurt.
Zet een streep onder het woord dat bij het gedicht hoort. Als er iets anders bij je opkomt, mag je dat erbij schrijven. Het gaat om de gedachten en gevoelens die bij je opkomen als je dit gedicht leest.

De sfeer van het gedicht

Hoe voelt het gedicht?

- warm koud vrolijk
- droevig spannend saai

Ik voel vooral :

Aan welke kleur denk je?

- donker licht doorzichtig
- vuurrood hemelsblauw spierwit

Ik denk ook nog aan:

Hoe klinkt het gedicht?

- ritmisch hard snel
- zacht hakkend als een melodie

Ik hoor het geluid van:

Welke smaak heeft het gedicht?

- zoet bitter zuur
- zout lauw pittig

Ik denk niet aan deze smaak maar wel aan:

Wie of wat is het belangrijkste onderwerp?

- Mens dier ding
- Gevoel iets heel anders

Daarna kunnen de kinderen bij ieder onderdeel hun antwoord naar voren brengen en dit motiveren. Vraag : Welke zin of woord heeft jou dit idee of gevoel gegeven?

Een gedicht maken uit een dichtregel

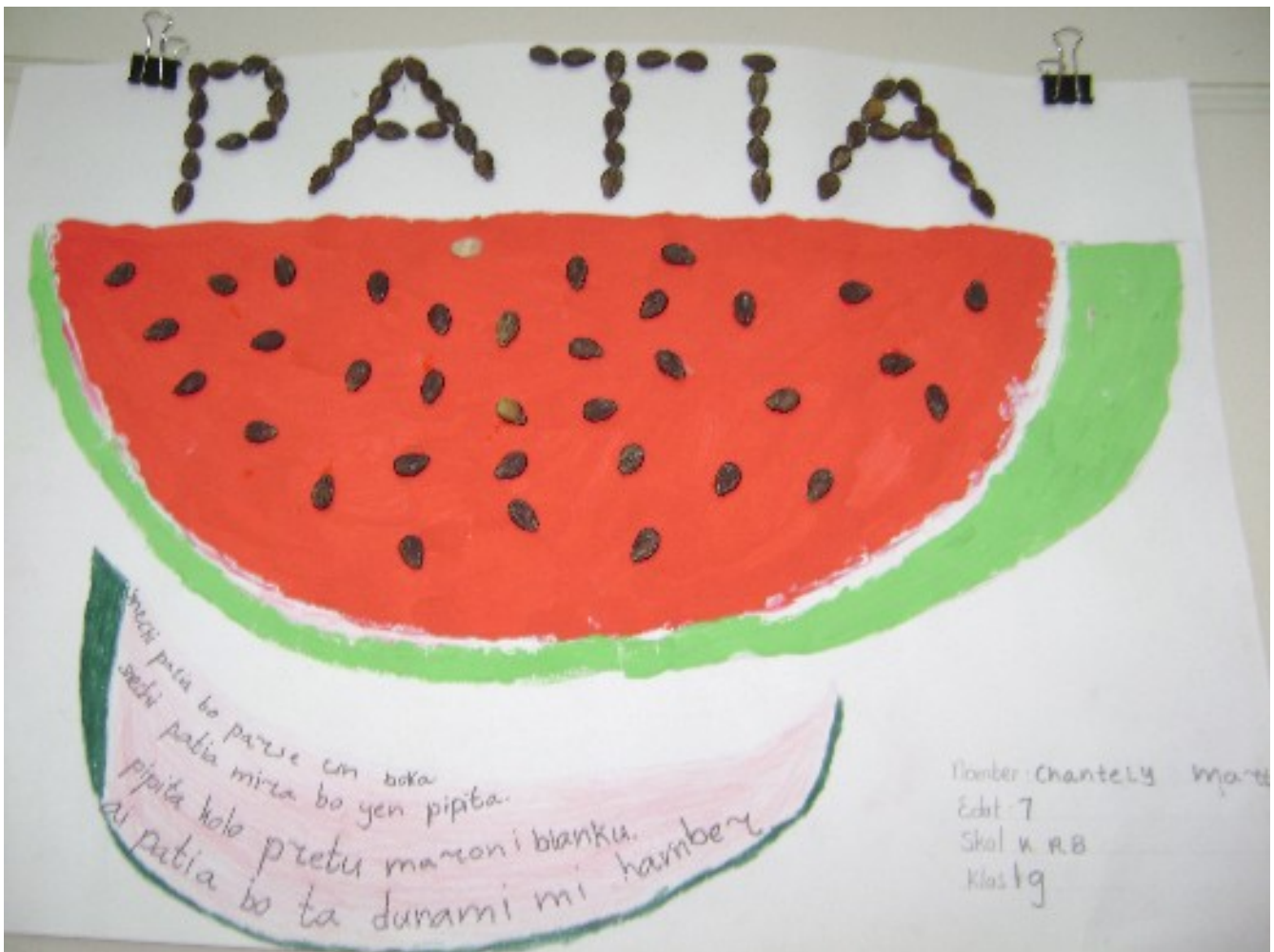
- Kies een dichtregel uit die je mooi of bijzonder vindt. Maak daar een nieuw gedicht van.
- Maak een tekening die bij het gedicht past en schrijf je naam aan de achterkant van het blad.
- Presenteer jouw gedichtenposter.
- De gedichtenposters worden genummerd en opgehangen zodat iedereen ze kan bewonderen.

6. Beeldrijm: op zoek gaan naar beeldrijm

Woorden kunnen op elkaar rijmen zoals *boos* en *roos*; de klanken in die woorden passen bij elkaar. Tekeningen en plaatjes kunnen ook bij elkaar passen omdat ze hetzelfde onderwerp hebben, dezelfde kleur hebben, of omdat ze hetzelfde gevoel bij iemand kunnen oproepen.

Als een tekening precies past bij een andere tekening, dan noem je dat beeldrijm.

- Kies 2 gedichtenposters uit die volgens jou op elkaar rijmen uit de opgehangen posters.
- Ga met je map en pen op zoek naar de sfeer van een gedicht met een tekening die je mooi vindt.
- Beschrijf in een paar woorden de gedachten die in je opkomen bij het gekozen gedicht.
- Kijk goed naar de tekening bij dit gedicht. Wat spreekt jou aan in de tekening?
- Ga nu op zoek naar een andere tekening die op de eerste tekening rijmt. Je gaat dus kijken of er een andere gedichtenposter is met een tekening die bij je eerst gekozen tekening past.
- Schrijf in je map op waarom je vindt dat deze twee tekeningen bij elkaar passen.
- Als laatste kunnen de leerlingen om de beurt vertellen waarom ze vinden dat de 2 gedichtenposters die ze uitgekozen hebben qua beeld op elkaar *rijmen*.

7. Bezoek van de klas aan de expositie van de genomineerde gedichten

Als de kinderen na deze serie activiteiten de expositie van de genomineerde kindergedichten gaan bezoeken, zullen ze veel gemotiveerder zijn om deze zelf te gaan lezen en er hun mening over te geven. Ze kunnen een opdrachtblaadje meekrijgen, waarin ze opschrijven welk gedicht en/of tekening ze mooi vinden en waarom ze het zo mooi vinden.

Een paar opdrachten tijdens het bekijken van de expositie

Tegenovergestelde

Lees

- Lees het gedicht de Treurige taart van Esmée de Coninck, blz 18 in Poem Express jaargang 18, Haaiko huppelt.
- De illustratie is vrolijk maar het gedicht is droevig.
- Dit maakt de gedichtenposter zo bijzonder: het beeld en de tekst zijn het tegenovergestelde.

Zoek

- Ga op zoek naar een illustratie die je bijzonder vindt.
- Bekijkt de afbeelding goed, maar lees het gedicht niet.
- Tip: kies een gedichtenposter in een andere taal uit.

Aan de slag

- Ga op zoek naar een gedicht dat het tegenovergestelde is van de afbeelding.
- Draag het gedicht dat je hebt uitgekozen voor en lees daarna ook het gedicht van de poster voor. En zijn er overeenkomsten?

Een gedicht als cadeau

Lees

- Kies iemand uit aan wie je een gedicht zou willen geven. Dit kan iemand zijn die niemand kent, maar het mag ook een klasgenoot zijn.

Zoek

- Zoek een gedicht dat bij die persoon past.

Aan de slag

- Bedenk hoe je dit gedicht gaat voordragen en oefen daarna wat je bedacht hebt.
- Voordat je het gedicht voordraagt zeg je waarom je dit cadeau geeft.

Bizarre titels

Lees

- Een passende titel voor je gedicht te vinden is niet eenvoudig. Daar moet je goed over nadenken.
- Een titel kan heel kort zijn, opvallen door grappige woordspeling of een gekke woordencombinatie of kan net als het gedicht heel droevig zijn.
- Er zijn zelfs gedichten die helemaal geen titel hebben en waar je met de eerste regel meteen het gedicht invalt.

Zoek

- Zoek een bijzondere titel, maar lees het gedicht niet!

Aan de slag

- Schrijf een gedicht dat past bij een van de titels die je gevonden hebt.
- Laat je fantasie en je gevoelens de vrije loop.
- Lees het gedicht dat eigenlijk bij de titel hoorde en vergelijk het met het gedicht dat je geschreven hebt.

SPELEN MET BEELDEN

Iemand die de beeldtaal goed beheerst, kan spelen met de elementen van een beeld gebruik maken van materialen en gereedschappen.

Belangrijke beeldaspecten zijn: kleur, vorm, ruimte, compositie/structuur en textuur.

Als op school beeldende vorming op een methodische manier wordt aangepakt hebben de leerlingen al stap voor stap wat gestoeid met de verschillende beeldaspecten en hun deelaspecten. Wellicht zijn ze dan al in staat om bepaalde beeldaspecten bewust toe te passen.

Als de leerlingen nog geen ervaring hebben hiermee is het vooral belangrijk om iets gerichtere opdrachten te geven. Vaak is het goed om de toe te passen beeldaspecten in te perken, dus de leerlingen zich bewust te laten concentreren op een of hooguit twee aspecten. Om de werking van deze aspecten te illustreren kun je beeldmateriaal laten zien waarin die aspecten centraal staan. Dit kunnen kunstwerken zijn maar ook situaties in de dagelijkse omgeving.

Deelaspecten die goed gebruikt kunnen worden in combinatie met poëzie zijn:

Kleur – kleurtonen of -tinten

Een kleur kan heel veel verschillende schakeringen hebben. Dit kunnen leerlingen ervaren door aan de slag te gaan met het mengen van kleuren. Maar ook het zoeken van een kleur in tijdschriften lever verschillende nuances van die kleur op. Aan de kleur kan vervolgens mogelijk een gedicht gewijd worden.

Kleur – kleurcontrast

Kleuren kunnen samen een contrast vormen. Warm – koud, licht – donker, hard – zacht, complementair. Een dergelijk contrast kan de inhoud van een gedicht illustreren.

Kleur – schutkleur / signaalkleur

Door het gebruik van bepaalde kleuren kunnen voorwerpen of vormen heel erg (signaalkleur) of helemaal niet (schutkleur) opvallen in hun omgeving of tegen hun achtergrond.

Vorm - vormsoorten

Vormen kunnen verschillend in soort zijn: zachte, ronde, hoekige, scherpe, regelmatige, grillige vormen.

Ruimte – 2-dimensionaal of 3 dimensionaal

In het platte vlak kan ruimte gesuggereerd worden door het gebruik van perspectief. Hierbij wordt vaak gewerkt met schaduwen, groot naar klein, helder naar donker of het gebruik van overlapping.

Compositie / structuur – herhaling / patronen

Door vormen of kleuren te herhalen kunnen interessante composities ontstaan.

Een goede techniek om dit toe te passen is de stempeltechniek of druktechnieken.

Compositie is bij het maken van een gedichtenposter altijd een belangrijk aspect. Hoe worden alle elementen zo geplaatst dat tekst en beeld een relatie krijgen maar ook dat het goed leesbaar is.

Textuur

Hoe voelen materialen en oppervlaktes aan? Zacht, hard, korrelig, glibberig, droog etc. Een gedichtenposter kan ook een voelposter worden.....”.

Zelf WOORDEN en BEELDEN maken

Zelf een gedichtenposter maken

Gedichten bestaan uit beelden. Dat kunnen directe beelden zijn - *de beschrijving van iets* -, of indirecte beelden - *iets noemen met de naam van iets anders*-. Herkenbare en invoelbare beelden doen een direct beroep op de gevoelens van de lezer (*Schrijven van gedichten en verhalen*, Cees van der Pluijm, 2003).

1. Zintuiglijk schrijven

Een gedicht schrijven zonder dat je de zintuigen erbij gebruikt, is bijna ondenkbaar. De taal van de dichter is als muziek en stimuleert de verbeelding. Dit bereikt hij door de zintuigen van de lezer te stimuleren. Het is daarom belangrijk dat kinderen in een vroeg stadium met woorden gaan associëren vanuit de prikkeling van hun zintuigen. Schrijven vanuit het zien, horen, proeven, tasten en ruiken doet beelden tot leven komen die de geest, het hart en de ziel raken.

Naar de wereld kijken door een gekleurde bril

Maak kartonnen brillen met doorzichtig plastic van verschillende kleuren in plaats van brillenglazen.

Een kleur als inspiratie bron

- Kies een gekleurde bril en doe hem op.
- Ga met je map en pen naar buiten.
- Loop rond en kijk door die gekleurde bril naar je omgeving en proef de sfeer.
- Kies iets uit waar je op gaat associëren, *schrijf alles wat in je opkomt als je door je bril ernaar kijkt*.
- Schrijf je associaties op in een visueel beeld (kleuren), met geluid, reuk, geur, en tast (*voelen*).
- Welke beelden zie je voor je? Zie je iets gebeuren in je verbeelding? Wat voel je en wat denk je?
- Schrijf een gedicht met de woorden die je opgeschreven hebt.

Wat roept deze geur in mij op?

Associëren op een geur

Iedere groep krijgt een andere geur, zoals een flesje 'Glacial' reukwater, pijpjes kaneel, koffie, verse kruiden als lamungras of 'yerba di hole'.

- Iedere groep krijgt een geur.
- Ruik even aan die geur en schrijf alles op wat in je hoofd komt aan de hand hiervan
- Wat zie je voor je, wat voel je, wat denk je?
- Schrijf hier een gedicht over.

Klank en muziek

Geluidendecor

Met kinderen vanuit geluiden werken is inspirerend. Op de website

www.grandeurnature safaris.com

kies je taal. Dan kies je één van de nummers op de kaart waar je natuurgeluiden kunt horen.

- Laat de kinderen de natuurgeluiden horen uit Afrika.
- Ze luisteren drie maal naar de geluidsopname, zodat ze goed de geluiden hebben gehoord.
- Laat ze opschrijven wat ze horen: dit kunnen beschrijvingen zijn, maar ook klanken.
- Ze beschrijven de klanken in hun gedicht en wat ze zich erbij hebben voorgesteld.

Een kinderlied als inspiratiebron

Een kinderlied is geschreven vanuit de beleving van het kind en is heel geschikt als inspiratiebron.

Laat de kinderen 2 keer luisteren naar een kinderlied en daarna hun associaties opschrijven.

- Schrijf een regel of woord op die je wilt onthouden
- Hoe voelt het lied? Vrolijk, triest, spannend, warm, koud?
- Aan welke kleur doet het lied je denken?
- Waarover gaat het lied?
- Schrijf een gedicht over het lied.
- Vertel iets in je gedicht wat helemaal niet in het lied voorkomt.

Klank en beeld

Horen en zien

Neem het Zweedse gedicht van Fannie Wigren (12). Op deze gedichtenposter kijkt iemand naar buiten. De poster is geheimzinnig omdat we niet weten wat de persoon ziet. Iedereen wil wel een ergens naar binnen kijken. Soms zouden we de gedachten van iemand willen lezen en figuurlijk in het hoofd van de persoon willen kruipen.

- Maak een gedichtenposter waarbij je ergens naar binnen gluurt
- Wat ziet iemand daarbinnen en wat denkt hij? Je fantaseert over zijn gedachten.
- Schrijf wat je hoort en schilder wat je ziet en wat er zo geheimzinnig in die ruimte gebeurt.

De kinderen kunnen ook eerst een tekening maken naar aanleiding van de woorden die ze opgeschreven hebben en daarna het gedicht maken.

2. Deel van een gedichtenposter, plaatjes, foto's en objecten

Maak voor de leerlingen een zwart-wit kopie van een gedichtenposter of een andere enigszins abstracte afbeelding, bijvoorbeeld een foto uit een tijdschrift of een kunstwerk. Knip een vierkantje van ongeveer 8cm x 8cm uit de fotocopie.

- Plak het uitgeknipte vierkantje op een vel papier op een plek waar je het wil hebben.
- Werk nu vanuit dit vierkantje verder, want het vierkantje wordt onderdeel van de poster.
- Je kunt kiezen welke techniek je gaat gebruiken, je kunt het vierkantje inkleuren, er omheen gaan schilderen of plakken, maar je kunt het vierkantje ook zwart-wit laten.
- Beschilder, teken of beplak de poster helemaal.
- Schrijf nu een gedicht dat bij het nieuwe beeld van de poster hoort.
- Schrijf het gedicht eerst op een los vel, lees het daarna weer over, en verbeter waar nodig.
- Haal de schrijffouten eruit.
- Zet de tekst op de poster. Denk na over de plek waar je hem zet.
- De tekst van het gedicht kun je ook op stroken schrijven en deze op de poster plakken.

3. Uitgaan van een woord, thema of symbolen

Associaties op een woord

- Schrijf zoveel mogelijk associaties op het trefwoord DONDER. *(of op een ander woord naar keuze)*
- Maak een lijst van alle woorden die bij je opgekomen zijn bij het horen van dat woord.
- Schrijf nu een gedicht waarin je zoveel mogelijk woorden uit je lijst gebruikt.
- Het trefwoord donder mag niet in je gedicht voorkomen.
- Gebruik zoveel mogelijk zintuigen in je gedicht. *(wat zie, hoor, voel, ruik of proef je bij 't woord?)*
- Maak je gedichtenposter van de meest opvallende woorden in je gedicht.

Rondom een thema

Brainstorm met de leerlingen over onderwerpen als, de nieuwe school, afscheid, verhuizen, kleuren, wonen, houden van, of sluit aan met het gedicht bij het onderwerp waar je op dit moment met de leerlingen aan werkt. De leerlingen kiezen het onderwerp uit wat hen het meeste aanspreekt.

- Beschrijf alles wat met het thema te maken heeft op zintuiglijke wijze.
- Denk aan de speciale kenmerken en schrijf er iets over:
 - Hoe ziet het eruit?
 - Waarvan is het gemaakt?
 - Hoe voelt het?
 - Is het groot / klein?
 - Welk geluid maakt het?
 - Waar vind je het?
- Beschrijf nu het karakter van de mens, het dier of ding dat bij dat thema hoort.
- Hoe voelen ze zich? Blij, verdrietig, eenzaam?
- Wat gebeurt er als het dier, ding of de persoon verandert? Bijv. Een prinses wordt een vogel.
- Of wat als er ineens iets raars of spannends gebeurt?

Beeldspraak

Bij beeldspraak staat symbolische, figuurlijke taal centraal.

Vergelijking: twee zaken worden naast elkaar geplaatst op basis van overeenkomst of gemeenschappelijke eigenschappen; dus A is als B. Bij de metafoor verdwijnt het woordje als.

Metafoor: een metafoor identificeert één element met de ander op basis van de overeenkomst in eigenschappen die de twee elementen met elkaar hebben.

Personificatie: het geven van menselijke kenmerken aan een voorwerp of ding.

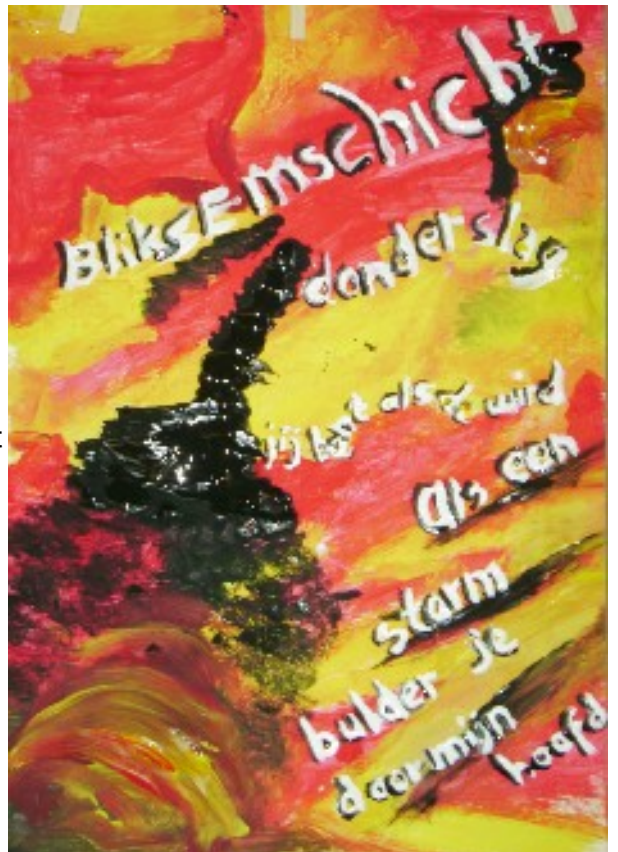
Het droomgedicht

- Schrijf over een droom die je nooit vergeten bent
- Schrijf op wat heb je gedacht, gevoeld en gedaan in die droom.
- Maak een droomgedicht met de woorden die je over je droom hebt opgeschreven.
- Teken de droom uitvergroot op de poster. Overdrijf de vorm van belangrijke stukken uit je droom
- Schrijf of plak strookjes met de gedichtsregels op de poster.

Vergelijking en metafoor

Geef voorbeelden van vergelijkingen en metaforen uit het werk van schrijvers als Pierre Lauffer.

- Schrijf een gedicht over je grootste wens.
- *Ik zou willen zijn als een*
- Wat is er gebeurd waardoor je je blij, bedroefd, boos of teleurgesteld voelt?
- Vergelijk je gevoel met iets anders: *Dit doet me voelen als een*
Waarmee kan ik mijn gevoel vergelijken als mij iets leuks of verdrietigs overkomen is?
- Vergelijk wie je bent als persoon met iets anders (*geen mens!*) dat ook dezelfde eigenschap heeft.
- *Ik ben als een die*
- Schrijf wat mensen van je denken en wat je van jezelf denkt:
Mensen denken dat ik ben, maar ik ben als de

4. Uitgaan van een bestaand gedicht of liedtekst

Kies een bestaand gedicht of liedtekst. Type en print de tekst groot uit of schrijf ze op stroken. Knip alle woorden los en doe ze in een enveloppe.

Maak meerdere pakketjes van hetzelfde gedicht of liedtekst en zorg ook voor een print van het origineel.

Laat de leerlingen in kleine groepjes aan de slag gaan met de woorden in de enveloppe.

- Haal eerst de belangrijkste woorden eruit, de woorden die een sfeer of gevoel oproepen.
- Bepaal wat het gedicht voor sfeer of gevoel moet overdragen.
- Maak met deze sfeer of gevoel een mooie poster, waarbij je vooral met kleuren werkt.
- Probeer met de woorden die je hebt een nieuw gedicht te maken. Je hoeft niet perse alle woorden te gebruiken. Je mag ook enkele woorden zelf erbij verzinnen.
- Plak de losse woorden in de juiste vorm op de poster.
- Vergelijk het gedicht met het originele gedicht of de liedtekst. Komt de sfeer overeen?

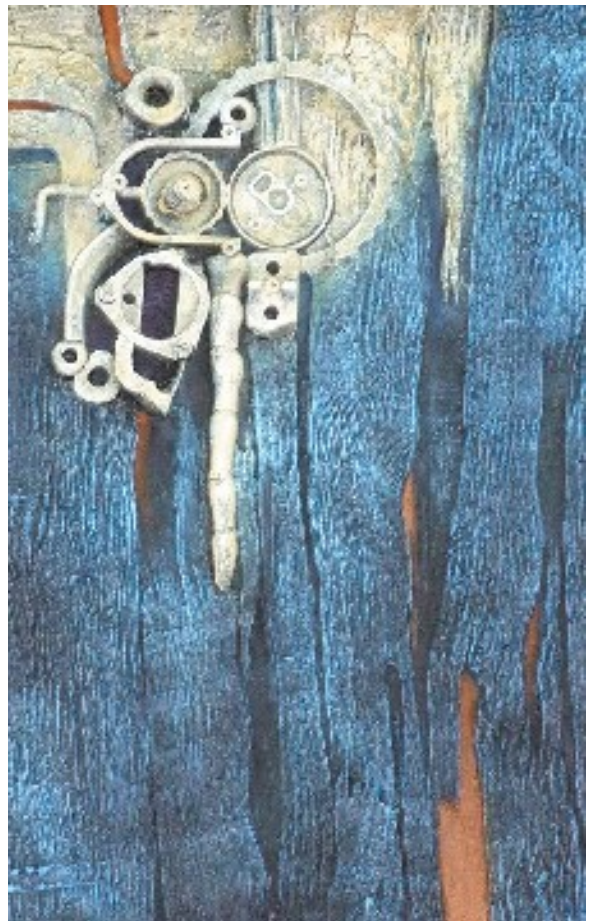
5. Kunstwerken als inspiratie

Kies een kunstwerk of een mooie foto uit die kan dienen als uitgangspunt voor een gedicht. Belangrijk is dat het kunstwerk niet te figuratief is, dus niet een hele duidelijke voorstelling heeft. Er moet nog ruimte zijn voor fantasie.

- Bespreek het kunstwerk: Wat zie je? Waar doet het je aan denken? Wat wil de kunstenaar vertellen? Schrijf alles wat je kan bedenken in een woordspin.
- Kies 5 woorden uit die heel goed passen bij het kunstwerk.
- Maak met die 5 woorden een gedicht. Je mag ook nog extra woorden gebruiken.
- Maak zelf een collage van tijdschriftplaatjes, papier en evt. andere materialen, waarbij je de vorm en de sfeer van het kunstwerk als uitgangspunt neemt.
- Verwerk de woorden van het gedicht in de collage.

Edvard Munch – De schreeuw (1893)

Philip Rademaker

EN NU.... EXPOSEREN

Voordat de gedichten worden ingeleverd voor de Poem Express wedstrijd, is het erg leuk om ze op school te exposeren en presenteren. Dat is een mooie gelegenheid om ouders en familie uit te nodigen om het resultaat te bekijken.

Enkele tips:

- Het opbouwen van een expositie is iets wat goed door leerlingen zelf gedaan kan worden. Brainstorm met de leerlingen over wat er allemaal moet gebeuren. Maak een takenlijst op het bord. Laat de leerlingen in 2- of 3-tallen een of meerdere taken uitvoeren.
- Het is natuurlijk leuk om de gedichten in een centrale ruimte te exposeren waar ze een tijdje kunnen blijven hangen zodat meer mensen de gelegenheid krijgen om ze te bewonderen.
- Wees creatief met goedkoop materiaal. Gebruik bijvoorbeeld een krant als achtergrond in plaats van dure kartolines. Of span touwen op de goede hoogte van elkaar en gebruik wasknijpers om de werken vast te zetten.
- Laat de leerlingen uitnodigingen maken, posters om de expo aan te kondigen. Laat de grotere kinderen een persbericht schrijven of een radio-interview doen.
- Open de expositie officieel en laat een aantal kinderen hun gedicht presenteren.
- Laat de bezoekers hun favorieten kenbaar maken door ze een formuliertje te laten invullen dat in een doos gestopt wordt. Aan het einde van de expo wordt de publieksprijs bekend gemaakt.
- Maak foto's van het hele proces en zet ze op de schoolwebsite.

INFO NANA kinderboekenweek en POEM EXPRESS

Wat is de Poem Express?

De Poem Express is een internationaal kunst- en poëzieproject waarbij kinderen uit verschillende landen uitgenodigd worden om gedichtenposters te maken. De internationale 'centrale' van dit project is Stichting Autoped in Rotterdam. De Poem Express op Curaçao en Bonaire wordt georganiseerd door Stichting NANA in samenwerking met de openbare bibliotheken op de eilanden en andere partners, zoals Addo's Bookstore op Bonaire. In 2008 en 2009 was het Curaçaosch Museum de locatie voor de Poem Express. In 2010 wordt dat de Bibliotheek.

Er is in elk land een lokale jury, die jaarlijks 10 poem posters nomineert. Drie of vier daarvan worden met een extra prijs van het betreffende land bekroond. Alle genomineerde poem posters worden vervolgens voorgelegd aan een internationale jury in Rotterdam.

De internationale jury selecteert uit de genomineerde posters een aantal werken. Deze worden in drie of meer talen vertaald en gepubliceerd in internationale Poem Express gedichtenbundels. Er worden ook poem posters gepubliceerd in kindertijdschrift Boekie-Boekie. Daarnaast wijst de internationale jury in Rotterdam twee prijswinnaars aan voor de Internationale Poem Award: een prijs voor de beste Nederlandstalige poster en een prijs voor de beste niet-Nederlandstalige poster. In 2008 werd de prijs voor de beste Nederlandstalige poster ("Familie") gewonnen door de 13-jarige Sherina Ignacio van Bonaire.

Deelname:

1) Leeftijd deelnemers

De Poem Express is een project voor kinderen t/m 13 jaar. Oudere kinderen worden op Curaçao en Bonaire niet uitgesloten van deelname. De lokale jury kan ook 13plussers bekronen. De internationale jury hanteert echter de leeftijdsgrens van 13 jaar. Dit betekent dat kinderen ouder dan dertien niet voor de internationale Poem Award in aanmerking komen. Ook is de kans op publicatie kleiner als kinderen ouder zijn dan 13 jaar.

2) Data en locaties Poem Express 2010

Uiterste inleverdatum Poem Posters: 27 oktober (Inleveradres Curaçao: Stichting NANA, Hotel Otrobanda, Breedestraat. Inleveradres Bonaire: Openbare Bibliotheek)

Exposities Poem Posters in november:

Openbare Bibliotheek Curaçao en Addo's Bookstore Bonaire

Prijsuitreiking Poem Express:

Curaçao: 11 november - Auditorium Openbare Bibliotheek

Bonaire: 17 november – Addo's Bookstore

3) Jury

Jury Curaçao: Diana Lebacks, Charlotte Doornhein, Tio Ali, Laura Quast

Jury Bonaire: Celia Fernandes Pedra, Gemma van der Linden, Cynthia Sno.

(Samenstelling Internationale Jury in Rotterdam nog niet bekend)

4) Maximaal aantal posters per school

Op school wordt een voorselectie gemaakt van gedichtenposters. Per school mogen maximaal 20 posters worden ingeleverd, tenzij op een school meer dan 4 klassen meedoen. In dat geval mogen maximaal 5 posters per klas worden ingeleverd.

Enkele inhoudelijke opmerkingen vooraf

Gedichten hoeven niet te rijmen. Het gaat om spontane, authentieke uitingen
Soms doet 'rijm dwang' afbreuk aan de kracht van een originele taaluiting.

Het is de bedoeling dat kinderen een **eigen gedicht (of pakkende zin)** schrijven.
Op zich kan het voor de leerlingen een zinvolle activiteit zijn om in gedichtenbundeltjes te snuffelen, zelf een gedichtje uit te kiezen en daar een mooie poster van te maken. Soms is dit een goede 'tussenstap' voor kinderen die het moeilijk vinden zelf een gedichtje te bedenken. **Echter: gedichten die niet door de kinderen zelf geschreven komen niet voor bekroning in aanmerking. Om verwarring te voorkomen verzoeken wij u dringend alleen posters in te leveren met gedichten van de kinderen zelf.**

Groepswork is toegestaan.

- - -

Aanvullende suggesties

Neem tijd om sfeer op te bouwen, werk in de voorafgaande weken naar de boekenweek toe. Verzamel boeken rondom het kinderboekenweekthema in de klas. Begin op tijd met het laten maken van de gedichtenposters voor de Poem Express. Creëer een prettige leeshoek en zo mogelijk een klassebibliotheekje, als dat in uw klas nog ontbreekt.

Creëer een voorleesmoment. Lees in de aanloop naar de boekenweek elke dag een stukje voor. Ook grotere kinderen vinden het leuk om voorgelezen te worden.

Vorm leesgroepjes van drie of meer kinderen. Laat elk groepje een boek kiezen en lezen van een auteur. Bijvoorbeeld één van de auteurs van de lijst 'sites en blogs'. Laat ze zomogelijk deze sites en blogs bezoeken. Laat ze over het boek praten en vertellen wat ze er goed of niet goed aan vonden.

Suggestie voor grotere kinderen:

Laat de leerlingen een recensieschrijven over een boek. Liefst over een boek dat ze goed vonden, dan kunnen ze andere kinderen aanmoedigen dit boek ook te lezen.

In relatie tot het thema 'De grote TekenTentoonstelling – Beeldtaal in kinderboeken':

Verzamel prentenboeken of andere boeken die met behulp van illustraties een verhaal vertellen. Laat kinderen vertellen of opschrijven wat ze zien.

Laat de kinderen het kinderboekenweekgeschenk "Mees Kees in de Gloria" lezen of lees het voor. Wie kan zeggen welk woordspel de auteur speelt met het thema "De grote TekenTentoonstelling"?

Maak op school een tentoonstelling van Poem Posters. (Of ga met de kinderen naar de tentoonstelling in de Bibliotheek.) Laat de kinderen enkele opdrachten uitvoeren in het kader van deze tentoonstelling. Ook kinderen die zelf geen gedichtenposter gemaakt hebben kunnen op deze manier betrokken worden bij de Poem Express, bijvoorbeeld door te helpen jureren, waardoor kinderen beter leren kijken en leren formuleren waarom ze iets wel of niet goed vinden.

Als er geskrypt wordt met auteurs:

Zie lijstje algemene regieaanwijzingen (indien niet in deze lesbrief opgenomen ontvangt u dit later apart). Per schrijver volgt met elke 'skypedocent' afzonderlijk overleg over aanpak in elke specifieke situatie.

Doe mee aan de Poem Express op Curaçao!

Schrijf een mooie zin of een kort gedicht. Je tekst hoeft niet te rijmen en je mag zelf weten waar je over schrijft. Je mag schrijven in de taal waarin je het liefste schrijft. Als je tekst klaar is bedenk je hoe je er een poster van maakt. Het is de bedoeling dat tekst en tekening bij elkaar passen. Het moet dus één geheel worden. Je mag tekenen, schilderen, knippen, borduren, plakken. Alles mag. Je mag werken met potlood, stift, verf maar ook met dingen die je in de natuur vindt.

Tientallen kinderen uit Curaçao en Bonaire wonnen in de afgelopen jaren een prijs voor hun gedichtenposter. Van sommige van deze kinderen werd hun gedichtenposter gepubliceerd in kindertijdschrift Boekie-Boekie of in een Boekie-Boekie kalender of poëziebundel. Soms werden hun gedichten in zes talen vertaald en reizen ze nu in exposities of poëziebundels de wereld rond, naar Frankrijk, Spanje, Zweden, Polen en Suriname.

Als jouw poster geselecteerd wordt voor de internationale de Poem Express kun je ook in een tijdschrift of in een boekje gepubliceerd worden. Je gedicht wordt dan vertaald in het Engels en vaak ook in andere talen.

Waar moet je op letten als je meedoet met de Poem Express:

Maak je poster niet te klein en niet te groot.
(A3 formaat of iets groter is goed. Liever niet groter dan A2 formaat.)

Onderteken de poster op de voorkant met je naam.

Zet op de achterkant van de poster je

Naam
Adres
Telefoonnummer
School
Klas
Leeftijd

Zes dingen moeten er dus op aan de achterkant + nog één keer je naam aan de voorkant.

Vergeet dit niet! Anders kunnen we je niet vinden als je een prijs wint.

De gedichtenposters moeten in oktober 2010 worden ingeleverd bij Stichting NANA (hotel Otrobanda, Breedestraat). Over de uiterste inleverdatum volgt binnenkort bericht.

SITES & BLOGS

Lezen & Kinderboekenschrijvers - Poem Express - Lezen voor jongeren

Hans en Monique Hagen (o.m. een filmpje over het verschil tussen proza en poëzie)	www.moniquehagen.nl
Wim Hofman	blog.wimhofman.net www.vlissingen.nl www.kjoek.nl
Anton van der Kolk	www.antonvanderkolk.nl
Joke van Leeuwen	www.jokevanleeuwen.com
Ted van Lieshout (scrol naar beneden voor filmpjes over kunst en kijken)	tedvanlieshout.web-log.nl
Marijke van Mil	www.mops.nl
Bart Moeyaert zie 13+	
Mirjam Oldenhave	www.mirjamoldenhave.nl
Erik van Os en Elle van Lieshout	www.erikvanosenellevanlieshout.nl (met liedjes voor kleintjes)
Sieb Posthuma	www.rintje.nl
Anne Provoost	www.anneprovoost.nl
Wouter van Reek	www.keepvogel.nl (met 32 keepvogelfilmpjes)
Toon Tellegen	http://webserv.nhl.nl/~huizing/wencke/index.htm www.poëzie-leestafel.info/ToonTellegen
Marit Tornqvist	www.queridokinderenjeugdboeken.nl/ http://www.leestafel.info/marit-toernqvist
Rian Visser	www.rianvisser.nl (met info over digitale boeken en lesmateriaal)
Jacques Vriens	www.jacquesvriens.nl
Anna Woltz	www.annawoltz.nl
Algemeen	www.leesplein.nl www.leesfeest.nl www.literatuurplein.nl www.plint.nl
Poem Express (www.poem-express.nl wordt vernieuwd, komt binnenkort weer in de lucht)	zbpoemexpress.blogspot.com (informatie bibliotheek Zeeland)

Over voorlezen:

Stichting Lezen Vlaanderen

[Majo de Saedeleer - de kracht van voorlezen](#)

Majo de Saedeleer (Stichting Lezen) over voorlezen voor kinderen www.youtube.com/watch?v=x-0zVB8bgss

Geschied voor jongeren (13 +)

www.boekenzoeker.org

www.jongejury.nl

www.leesmij.nu met docentenportal

Lees mij! wil de overstap zijn van jeugd naar volwassenenliteratuur.

Webplek waar korte filmpjes de bezoeker uitnodigen tot lezen.

Filmpjes Bart Moeyaert en andere Vlaamse auteurs: <http://www.youtube.com/user/pbcantwerpen?feature=mhw4#p/c/8E9A8BEC4A514EB8>

BIBLIOGRAFIE

Liesbeth Eshuis et al, www.poem-express.com

Kenneth Koch, *Wishes, lies and dreams*, 2000

John Drury, *Creating poetry*, 1991

Ruth San A Jon, *Workshop FPI*, 2010

Cees van der Pluim, *Schrijven van gedichten en verhalen*, 2003

Rianne Hellings, *poëzieworkshop NANA*, 2010

Laura Quast, *poëzieworkshop NANA*, 2010